

היבטים לשוניים בפרשת ויחי עח
גליון זה מוקדש לע"נ חמותי גב' יהודית ספסל ע"ה בת ר' יחיאל מינץ ז"ל שהלכה לעולמה
בשבת פרשת ויגש ה בטבת עח

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בציבור בפרשת ויחי בהפטרה ובראשון של שמות

מז ל אַעֲשֶׂה: העי"ן בחטף סגול כן הוא במדויקים	
מז לא הַשְׁבֵּעָה לִי וַיִּשְׁבַּע לוֹ: שני לשונות השבועה כאן הן מלרע, ומוטעמות בטעם מפסיק	
מח ו וּמִלֻּדְתָּךְ אֲשֶׁר-הוֹלַדְתָּ: הדלת"ן בשוא נח ¹	
מח ז מִתָּהּ: ההטעמה במ"ם. כדי למנוע טעות – בחלק מהחומשים נוספה תלישא גם במ"ם ²	
מח ט אֲשֶׁר-נָתַן-לִי... קָחֶם-נָא: געיה בנר"ן ובקו"ף בהתאמה. וְאֶבְרַכְּכֶם: הר"ש בשווא נע והכ"ף בצירי	
מח יד שָׁכַל: שי"ן שמאלית	
מח טו וַיִּבְרָךְ: במלעיל והר"ש בסגול	
מח טז וַיִּקְרָא: וא"ו החיבור מנוקדת בשווא	
מח יט יְהִי־לָעַם: געיה ביו"ד הראשונה ודגש חזק בלמ"ד מדין דחיק. וְזָרְעוּ יְהִיָּה מְלֹא-הַגּוֹיִם: טעם	
טפחא בתיבת וְזָרְעוּ	
מח כ בָּךְ: הבלי"ת בטעם רביעי, אין להשגיח בגרשיים של קורן. יִשְׁמְךָ: המ"ם בשוא נע כי השי"ן בחירק	מלא ³
מח כב וְאֵלֵי: בגרשיים, אין להשגיח ברביעי של קורן. שְׁכֶם אֶחָד: האל"ף והחיל"ת בפתח	
מט ג בְּכָרִי אֶתָּה: שתיהן במלעיל. וַיִּתֶּר עָז: העי"ן בקמץ ולא בחולם	
מט ו תַּחַד: מלרע הטעם בחי"ת. הָרָגוּ אִישׁ: טעם נסוג אחור לה"א הר"ש בשווא נע. עֲקְרוּ-שׁוֹר: דגש	
חזק בקו"ף והשווא תחתיה נע	
מט ט מִטָּרֶף בְּנֵי עֲלִית: טעם טפחא בתיבת מִטָּרֶף	
מט י מִיְהוּדָה: מ"ם בחירק מלא, אין לבטא שווא ביו"ד. יִקְהָת: דגש חזק בקו"ף והשווא תחתיה נע	
מט יג יָמִים: יש להדגיש את המ"ם להבדיל מרבים של יום: יום/ימים – יָמִים/יָמִים	
מט יז עֲקָבִי-סוֹס: דגש חזק בקו"ף והשווא תחתיה נע	
מט כ מַעֲדָנִי-מִלֶּךְ: העמדה קלה במ"ם הראשונה למנוע הבלעת העי"ן החטופה	
מט כג וַיִּמְרָרְהוּ: היו"ד בשווא נח ור"ש ראשונה בשווא נע	
מט כד אֲבִיר: הבלי"ת רפה ללא דגש	
מט כה וַיַּעֲזְרֶךְ: עי"ן בשוא נח, זי"ן בשוא נע, כ"ף סופית דגושה. יש להיזהר מתופעת 'הדבקין' בקריאת	
פסוק זה (בדומה לכל קריאה אחרת), דהיינו, לתת רווח בין מילים שאות עלולה להיבלע ביניהן למשל:	
שמים // מעל וכד'. וַיִּבְרָכְךָ: רי"ש בשווא נע וכ"ף סופית דגושה	
מט כז יִטְרֹף: הר"ש בקמץ רחב ⁴ . יֹאכֵל עֵד: טעם נסוג אחור ליו"ד	
מט ל אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי-מִמְרָא: המרכא במילה אֲשֶׁר ⁵	

¹ יש משתבשים לקרוא ומולדתך והפכו את השוא הנח לנע [בקריאת סגול] ואת הנע לנח!
² מעניין, שגם בתנ"ך ברויאר ודותן ובר-אילן שנמנעים מסימון כפול של תלישא ושאר הטעמים המסומנים בראש המילה או בסופה – כאן מסמנים תלישא גם על המ"ם.
³ כלומר התנועה הגדולה של החירק. הובהר כאן כמה פעמים כי הכתיב המופיע במקרא כשהוא חריג מבחינה דקדוקית אינו קובע אם זו תנועה גדולה או קטנה.
⁴ לו היתה המילה יטרף מוקפת לזו הבאה אחריה, היינו דנים אותו בקמץ חטוף.

מט לג וַיֵּאָסֶף: במלעיל

נ ב הַרְפָּאִים: הפ"ה בשווא נע בניגוד להרגל

נ ז וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ-מִצְרַיִם: טפחא בתיבה וְכָל

נ יד קִבְרָו: הקו"ף בקמץ קטן

נ יז אָנָּא: מלרע, הטעם בנו"ן, יש להעמיד קלות גם את האל"ף

נ כא וַיִּנְחָם: במלרע⁶

נ כד וַאֲלֵהֶם: האל"ף כלל אינה נשמעת. וְהֵעֵלָה: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה,

בדומה לו גם בפסוק הבא וְהֵעֵלָתֶם

הפסרת ויחי מלכים א ב:

ב ג וַעֲדוּתָיו: הדל"ת בשווא נע והו"ו נקראת בחולם, במבטא "ישראל": Ve'edeVotav

ב ה אֲשֶׁר-עָשָׂה לִי: טעם קדמא נסוג אחור לעי"ן. וַבִּנְעֻלֹ: אע"פ שיש געיא (מתג) בוי"ו – הב"ת בשווא נח

ב ז בִּבְרָחִי: ב"ת שנייה בקמץ קטן

ב ח קָלְלֵנִי: געיה בקו"ף ושווא נע בלמ"ד. וְאֶשְׁבֵּעַ: טעם קדמא בשי"ן והעמדה קלה בבי"ת

ראשון של שמות:

א ג יִשְׁשַׁכָּר: כבר כתבנו בפרשיות ויצא-וישלח לקרוא יִשְׁכָּר והשי"ן השנייה כאילו אינה קיימת

א י הִבֵּה נֶתַחֲכֶמָה: הנו"ן רפויה⁷

הנוסח ומקורותיו. בגליון ויחי עז טופלה הפרשה, אין ברשימות הנוסח ומקורותיו בנביאים על הפסרת השבוע.

בחבורת 'העברית' רבעון בענייני הלשון העברית תשעה-עו נתפרסם מאמר של פרופ' שמחה קוגוט ביטויים בעברית המדוברת של ימינו וזיקתם⁸ לעברית המקראית. וישא משלו ויאמר לסיום אביא ביטוי המשמש בעברית המדוברת של ימינו ומרכיביו מצויים במקרא בהוראה אחרת לחלוטין. במקרים כאלה ישנה סכנה שבני זמננו יעבירו את ההוראה המשמשת אותם בלשונם המדוברת גם אל העברית התקנית.

8. מת על

כידוע, בעברית המדוברת של ימינו רווח השימוש בצירוף **מת על** בהוראת 'תאב / משתוקק ל-' / 'חושק ב'. שימוש זה אין לו דבר עם הפסוק המקראי "וַאֲנִי בְבֹאִי מִפֶּדֶן מֵתָה עָלַי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ" (בראשית מח, ז). אך הסיפור שלהלן מלמד שיש להזהיר מפני הקישור בין השניים: תלמידים שלמדו בבית הספר כיצד להשתמש במילון התבקשו לתרגל את מה שלמדו ולהגדיר בעזרת מילון אבן-שושן מילים אחדות, ובהן **אלמן**. אחד התלמידים הגדיר: "אלמן – מי שאשתו אוהבת אותו מאוד". המורה

⁵ בדפוס ונציה בטעות המרכא במילה פָּנִי.

⁶ בשונה מזולתו בפרשת כי תישא, שם מילה שונה לחלוטין, וַיִּנְחָם. אצלנו בבנין פיעל שם בבנין נפעל.

⁷ בחלק מהדפוסים, הנו"ן דגושה אך אין זה הנוסח המדויק, בכתר ארם צובה אין דגש.

⁸ המלה 'זיקה' שניקודה כפי הנראה הוא זִקָּה מופיעה הרבה במסכת יבמות, והיא מתארת את המעמד של היבמה ש'נפלה ליבום' לפני הייבום או החליצה. זהו שם שנוצר מהמלה 'זקוקה' לייבום. התלות של היבמה לאחי בעלה המנוח שהיא זקוקה ואינה יכולה להנשא ל'שוק', ללא חליצה נקרא 'זיקה'. בעברית החדשה משמשת מלה זו לקשר בין דברים, ולא כל כך לתלות כבלשון חז"ל.

גער בתלמיד על ההגדרה הכושלת, וזה ביקש להוכיח את צדקתו ופתח את המילון וקרא מתוכו את הערך הנדון: "אלמן – מי שמתה עליו אשתו". מי יגלה עפר מעיניך, אברהם אבן-שושן, שחיזרת אחר שימוש מקראי בהגדירך את **אלמן** על פי "מתה עלי רחל" ונמצאת מכשיל את תלמידינו, הבקיאים בעברית המדוברת של ימינו ואינם מצויים בשפת המקרא. אפשר שבשביל תלמידים כאלה יש צורך להגדיר מחדש כמה מערכי המילון, מתוך תשומת לב למכשלות שהעברית המדוברת עלולה להניח לפני המשתמשים בעברית התקנית. ע"כ מדברי ידידנו פרופ' שמחה קוגוט נר"ו.

א"ה: מה צריכה להיות החלופה, 'מי שמתה אשתו'? ואם הוא מת לפניו או נתגרשו? הביטוי 'מתה עליו אשתו' אינו מותיר מקום לספק. מילון הוא עצם בעל הגדרות קצרות ויבשות, הַיֵּאָסֵר להוסיף בו קצת לחלוחית מלשון המקרא? היש גבול לשגיאות העוללות לצמוח? ועל זה דיבר ירמיהו הנביא (יז ט) עֵקֶב הַלֵּב מָלֵל וְאֵגֶשׁ הוּא מִי יִדְעֶנּוּ: אבל לי נראה שאותו תלמיד **חמד לו לצון**, כשנתקל בביטוי זה, והיה לו תירוץ מן המוכן... יתכן שיש הגדרות הצריכות עריכה ושינוי, אבל לא 'אלמן'. לא אלמן עם ישראל מבלשניו אם הצמיח את הבלשן אברהם אבן שושן.⁹ עצם הביטוי 'מת על-...' או 'מת ל-...' כנראה לקוח מאנגלית.

מח כב מהספר תורת הטעמים של ידידנו הרב אברהם וייסבלום נר"ו. וְאֶנִּי נִתְּתִי לָךְ שְׁכֶם אֶחָד עַל-אַחֶיךָ כְּתָב רַשִׁי: **שכס אחד - שכס ממס**, היא תהיה לך יתירה על **אחיד**. עיי"ש. [לשון רש"י בד"ה הקודם: **ואני נתתי לך** – אתה טורח להתעסק בקצרות, ואני – גם אני נתתי לך נחלה שתקצר בה; ואיזו? זו **שכס**, שנאמר "וְאֵת עֲצֻמֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הָעֵלּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשֶׁכֶם (יהושע כד, לב)".] ולפי זה הפיסוק הוא **ואני נתתי לך שכס, אחד על אחיד**. אבל הטעמים פיסוק: וְאֶנִּי נִתְּתִי לָךְ, שְׁכֶם אֶחָד – עַל-אַחֶיךָ והוא כפירוש השני ברש"י ששכס הוא לשון חלק, דהיינו: ואני נתתי לך חלק אחד יותר מאחיד, כדין בכור הנוטל פי שניים, שיטלו מנשה ואפרים חלק בארץ כשני שבטים.

מט ט גור אריה יהודה מטרף בני עליה מספר תורת הטעמים הנ"ל. בתרגום יונתן¹⁰ מְדַמִּי אֲנִי לָךְ יְהוּדָה בְּרִי לְגוֹר בֶּר אַרְיִן [שיבוש בניקוד! צ"ל אַרְיִן יו"ד **בקמץ**]¹¹ דְּמִין קְטוּלִיָּה דְיוֹסֵף בְּרִי סְלִיקְתָּא נִפְשָׁךְ וּמְדִינָא דְתַמָּר תְּהִי מְשׁוּבָּ. וכן פיי רש"י. ולפי זה הפיסוק הוא מטרף בני [יוסף], עליה. אמנם הטעמים פיסוקו מטרף בני עליה. ועל פי זה פירשו הרשב"ם באופן אחר ובסוף דבריו כתב והמפרשו במכירת יוסף לא ידי בשיטה של פסוק ולא בחילוק של טעמים כלל!

אך לפי האמת, המדייק בדברי רש"י יראה שאע"פ שפירשו על מכירת יוסף, לא זו מהטעמים! וזה מוכח מהאופן שחילק רש"י את הדיבור המתחיל. וז"ל. **מטרף** – ממה שחשדתיך "בטרוף טרף יוסף", "חיה רעה אכלתהו" (ברי לז, לג), וזה יהודה שנמשל בצארי. **בני עליה** – סילקת את עלמך, ולאמרת: "מה בצע" וגוי (ברי לז, כו); כן מהריגת תמר שהודה ולאמר: "צדקה ממני" (ברי לח, כו; ראה ב"ר צח, ז), לפיכך: **כרע** שכן¹² (לפנינו: **רבץ**) וגוי – זימי שלמה, "איש תחת גפנו" וגוי (מלכים א, ה, ה).

⁹ ואעפ"כ בגליון בשלח סז היתה עליו ביקורת עד גיחוך על פירושו במילון ובקונקודנציה את המלה מְחַסֵּס (שמות טז, יד). וזה עצמו יכול להיות דוגמה של מלה מהמקרא שנתעוותה בלשון הדיבור.

¹⁰ העתק מהמאגר 'תורת אמת'.

¹¹ וכך מנוקד 8 פעמים בדניאל אַרְיִן תָּא, וכן צריך לנקד בפיוט 'יה רבון'. המנקדים בשווא משתבשים.

¹² ההעתקה כאן היא ממפעל הכתר של בר-אילן. העורכים שם טוענים שאין לתקן את הפסוקים המובאים ברש"י ובמפרשים אחרים ע"פ המקרא שלפנינו.

[וזה מוכח גם מתוך עצם פירושו של רש"י כי אם היה רש"י מחבר 'מטרף' ל'בני' – היה מוכרח לפרשו רק על מכירת יוסף, ולא יכול לכתוב וכן מהרי"ג תמל, ודו"ק. אמנם לתרגום יונתן קשה לכאורה שהרי הוא הזכיר בפירושו מן קטוליה דיוסף ברי, על יוסף! ובשלמא מה שלא הלך בדרך הטעמים אינו קשה... אבל איך יכול לפרשו על מעשה תמר, הרי אם הפיסוק 'מטרף בני, עלית', אין כאן שום רמז למעשה תמר! והיה אפשר לתרץ שתבת בני נדרשת לפניה ולאחריה ובדומה מצאנו באור החיים הקדוש¹³ שדרשו כן (אך לפירושו הכל מדבר במכירת יוסף) וזו לשונו, ורז"ל אמרו שעל אומרו טרוף טורף הוא אומר לו בני עלית פירוש סלקת עצמך, ולדבריהם ז"ל תתפרש תיבת בני למעלה ולמטה על זה הדרך מטרף בני פי יוסף עלית, גם על זה הדרך מטרף של יוסף בני פירוש אתה בני עלית, ואמר תיבת בני לשון חיבה וקירוב הלב. ע"כ לשונו. וע"פ דרך זו יש לבאר גם את שיטת התרגום יונתן ש'בני' נמשך למעלה לפרשו על מכירת יוסף, וגם נמשך למטה לפרשו על תמר.]

גם הספורנו פירש את הפסוק על מכירת יוסף באופן העולה בקנה אחד עם הטעמים. שמפרש שיעקב דיבר באותו רגע אל יוסף ואמר לו **מטרף בני עלית**. אתה יוסף **בני עלית** מטרפו שלא טרף אותך באפו להמיתך אף על פי שהיה שונאך¹⁴.

ע"כ מהספר תורת הטעמים

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

© ג'א להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ©

¹³ א"ה: מודעת זאת שכמה חיבורים נתחבבו על העם כל-כך שנוסף להם הכינוי 'הקדוש'. גם ה'של'ה' והאלישיך זכו לכינוי זה.

¹⁴ א"ה: קשה לי לקבל פירוש זה.